

Günter Frank, Thomas Leinkauf, Markus Wriedt unter Mitarbeit von Sebastian Lalla (Hg.)

Die Patristik in der frühen Neuzeit. Die Relektüre der Kirchenväter in den Wissenschaften des 15. bis 18. Jahrhunderts (Melanchthon-Schriften der Stadt Bretten Band 10). Frommann-holzboog, Stuttgart-Bad Cannstatt 2006. 424 s. € 58.

Fra 1400-tallet til 1700-tallet er der tale om en genoptagelse, en *reception*, af kirkefædrene, og det er velkendt, at spørgsmålet om "den sande kirke" og dermed om den apostolske overlevering indtog en vigtig plads i de teologiske debatter i reformationstiden og i modreformationstiden. Sammen med Institut für europäische Geschichte, Mainz, arrangerede Melanchthonhaus i Bretten en konference om dette tema, og det er bidragene herfra, som præsenteres i dette bind. Blandt de 17 artikler, som selv sagt ikke kan refereres her, skal enkelte fremhæves, nemlig Christoph Burger: *Gegen Origenes und Hieronymus für Augustin: Philipp Melanchthons Auseinandersetzung mit Erasmus über die Kirchenväter*. Forf. peger her på Erasmus' begejstring for Origenes og Hieronymus og Melanchthons for Augustin og mener, at baggrunden for deres forskellige teologiske positioner skal findes i deres opfattelse af Paulus' position i NT. Sidst i artiklen fører forf. de gamle modsætninger op til moderne forskning. En særlig synsvinkel anlægger Markus Wriedt i sin *Schrift und Tradition. Die Bedeutung des Rückbezugs auf die altkirchlichen Autoritäten in Philipp Melanchthons Schriften zum Verständnis des Abendmahls*. Han omtaler her den kendte lutherske dobbeltfront i nadveropfattelsen og viser, hvorledes Melanchthon i sin teologi anvendte kirkefædrene for også her at vise den evangeliske kirkes overensstemmelse med oldkirken. Han går videre og undersøger også, hvorledes man i de sidste hundrede års forskning har vurderet en sådan henvisning til traditionen, ligesom han peger på en række problemer, som endnu står åben for forskning. De andre bidragydere er H. Asley Hall, Sebastian Lalla, Pierre Petitmengin, Wilhelm Schwendemann, Kaarlo Arffman, Anthony N.S. Lane, Thomas Leinkauf, Michele Vittori, Torsten M. Breden, Günter Frank, Scott Mandelbrote, Jean-Louis Quantin, Marco Rizzi, Mark Vessey og Ralph Häfner.

Martin Schwarz Lausten

Philipp Jakob Spener

Briefwechsel mit August Hermann Francke 1689-1704, udg. Johannes Wallmann og Udo Sträter i samarb. m. Veronika Albrecht-Birkner. Tübingen: Mohr Siebeck 2006. XXXVI + 892 s. € 179.

Prisen afspejler indsatsen: sådan cirka halvanden tudse for en samling breve. Det er dyrt at holde editionsfilologer i arbejde, men det er til gengæld forbilligt gjort. Man har i dette tilfælde valgt at udvide den løbende udgivelse af Speners breve med denne særlige brevveksling med Francke, hvilket er klogt. De to stod i den nærmeste forbindelse med hinanden på det tids-